

למשל, סוקר הוא בפרק על מדינת ישראל את „התכנית החדשה“ הבאות לפי הסדר: „תכנית ההסתדרות“ (שהיא סקירה על הישגיה של הסתדרות העובדים), תכנית רוטנברג (היינו המפעל בנהריים), תכנית החולה, תכנית הייס, תכנית שלוש השנים של הממשלה.

בכלל אין המהבר מתיימר לגלות מקורות יתרה, ובעיקרו של דבר הוא יוצא בעקבות המחקרים הידועים על ארצות המזרח התיכון מאת דורין ווריגר, עיסאווי, תורנבורג, הדו"ח של ועדת קלאפ וכד', ואף מביא מהם פיסקות ארוכות. אף על פי שהמהבר שימש בזמנים שונים כקונסול ארצות-הברית בארץ-ישראל ובתורכיה, ואחר-כך עבד במחלקת המזרח התיכון של סוכנות התיאום הכלכלי, קשה למצוא בספר את פרי ההסתכלות הבלתי-אמצעית. עם כל זאת, יש ערך רב לסיכומים ולמסקנות שבספר, המעידים על גישה מפורקת לבעיות פיתוח ומסייעים לסתור כמה הנחות מוטעות שיש להן מהלכים בחוגים האמריקנים המצויים אצל עניינים אלה. אחת המסקנות העיקריות של המהבר היא, כי אין לתכנן את פיתוחן של ארצות נחשלות כביכול „בחלל ריק“. סקירת תכניות הפיתוח השונות לארצות המזרח התיכון מלמדת, כי תכניות „בשלות“ מבחינה טכנית וכלכלית נכשלו כשלון חרוץ בשלבי הביצוע משום שלא הושם לב לתנאיהן החברתיים והמדיניים של הארצות הנדירות. על יסוד זה מנסה המהבר לערוך רשימת עדיפויות ולברוק מהי תכנית הפיתוח שראוי להתחיל בה בכל ארץ וארץ. בכלל שיקוליו של המהבר מובאים בחשבון, כמוכר, גם צרכי „המלחמה הקרה“. כך, למשל, סבור הוא כי במקרה של פרס ראוי לסטוט מקנה-המידה הרגיל של „זכאות-לסיוע“ משום שכשלונה הסופי של תכנית שבע השנים הפרסית תהיה מהלומה כבדה לפרסטיז'ה של המערב.

עוד מסקנה חשובה היא, שתכנית פיתוח כשלעצמה, אפילו בוצעה כהלכה מבחינה טכנית, אין בה ערובה להעלאת רמת-החיים של המוני העם אם לא הוכשרו התנאים המדיניים והמנהליים לחלוקה צודקת של פירות הפיתוח. נסיונו של כמה מארצות המזרח התיכון מוכיח, כי מודרניזציה והתקדמות טכנית היו כרוכים בהרעת מצבם של הפלחים, וברוב המקרים — אפילו סיעו במשהו להעלאת רמת-החיים הכללית — וודאי גררו אחריהן העמקת התהום בין השכבות המיוחסות ובין רוב האוכלוסים.

לשימת-לב מיוחדת ראוי הפרק על תכנון אזורי, המעלה כמה הצעות שיש בהן מן החידוש. כן יש ענין רב בהצעתו של המהבר לניצול רווחי הנפט של ארצות חצי-האי ערב על בסיס אזורי. מבחינתה של ישראל מצטיין הספר כולו בגישה חיובית לבעיותיה הפנימיות ולבעיית זיקתה לאזור כולו.

פיתוח ארצות המזרח התיכון

ש. יערי

Challenge and Response in the Middle East,
The Quest for Prosperity, 1919—1951,
by Hedley V. Cooke.
Harper & Brothers, New York, 1952,
XIII + 366 pp.

שמו המופשט של ספר זה אינו נותן מושג ברור מתוכנו, עד שאנו מגיעים לעמ' 3 ולמדים ממנו כי „מטרתו של מחקר זה היא לקבוע, אם אפשר, את טיב המצבים והמגמות של רמת-החיים במזרח התיכון בתקופה שבין 1 בינואר 1919 ובין 31 בדצמבר 1950. שיטתנו תהיה לבחון במפורט את כל התכניות העיקריות להעלאת רמת-החיים באזור זה בתקופה הנסקרת. בחינה כזאת צריכה לגלות את טיב התנאים הטעונים תיקון ואת הקשיים הכרוכים בתיקונים.“

משנים-עשר פרקי הספר, תשעה דנים בכל ארץ וארץ בפני עצמה (מצרים, סעודיה ותימן, ירדן, לבנון, סוריה, עיראק, ישראל, איראן, תורכיה). שיטת המהבר היא לסקור בכל פרק ופרק את „הרקע הכללי“ לתנאים הכלכליים והחברתיים, לפרש את תכנית הפיתוח וקורותיה, ולסכם ב„מסקנות כלליות“. בסוף הספר מברר המהבר את בעיית התכנון האזורי, ומסיים בהערכת הסיכויים בעתיד.

בניגוד למובטח במבוא, לא סקר המהבר את „כל התכניות העיקריות“, דרך משל, בפרק על מצרים לא נדונו כלל התכניות הגדולות להרחבת השטח המושקה (תכנית הנלוס העילי, תכנית הסכר הגדול באסוואן וכד'), ובפרק על ממלכת הירדן אין זכר לתכנית הירמוק. מתקבל הרושם שהמהבר נטה לעבד את החומר שהיה מצוי לפניו, בלא שטרח לברר מה הן התכניות החשובות באמת ולסדרן בסדר הגיוני. כך,